

ELŐSZÓ

A szótár címszóállománya és felépítése

Az *Orosz–magyar alapszótár*, amelyet most az olvasók figyelmébe ajánlunk, elsősorban a magyar szótárhasználóknak készült. Ez határozta meg a szótár lexikográfiai szerkezetét és a kiegészítő információkat, vagyis a nyelvtani utalásokat és a magyar megfelelőkhöz fűzött magyarázatokat, és nem utolsó sorban magát a szókincset.

Az *Orosz–magyar alapszótárban* több mint 7000 orosz címszó, szó-szerkezet és állandósult kifejezés található, ezek a mai orosz irodalmi nyelvben és a köznyelvben használatosak. A szótár tehát a mai orosz nyelv szókincsét tartalmazza – a szépirodalomban, a médiában, a hétköznapok nyelvében, a különféle tudományágakban, a technikában, a kultúrában leggyakrabban használt szavakat, amelyekre az átlagos műveltségű embernek szüksége lehet. A köznyelvi szavakon kívül a szótárba bekerültek földrajzi nevek, ország- és városnevek, a csillagászatmal kapcsolatos elnevezések, valamint néhány ún. reália, amely az adott ország nemzeti kultúrájának szerves része. A címszavak jegyzékét bővítették továbbá a segédszavak és szóképzési elemek, mint pl. az igekötők, előjárók, a módosító szavak, egyes összetett szavak leggyakoribb elemei.

A szótár a jelenleg érvényes orosz helyesírás és írásjelhasználat előírásait követi.

A címszó. A szócikkek felépítése

A szócikk élén a címszó áll. A címszó félkövér betűvel szedve kiemelkedik a szócikkből.

A címszavak ábécérendben követik egymás. A címszó után álló grammatikai jellemzők igyekeznek elősegíteni a helyes használatot. A névszók esetében dőlt betűk jelzik, hogy a szó milyen nemű (*h, n, s*), az igéknél megtalálható a vonzat a hozzátartozó esetraggal. Pl.:

бояться кого-чего ige fél, tart

A szócikkben megtalálható a címszóként álló szó különféle állandó szókapcsolatokban, szólásokban, mondásokban is. Azok a kifejezések,

amelyek egy gondolati egységet képeznek, csak a szó szerkezet valamelyik részszavához kapcsolódnak. Pl.:

боль *n* в горле – см. **боль** *n*
боль *n* в желудке – см. **боль** *n*
Приятного аппетита! – см.
аппетит *h*

A szó szerkezeteknek is lehetnek sajátos grammatikai jellemzői. Pl.:

родительный падеж *h, nyelv* –
 см. **падеж** *h*

A szócikkben az orosz szóhoz a jelentésétől és a jelentésárnyalattól függően járul a magyar megfelelő, némelykor nem is egy. Pl.:

везти *кого-что* **1.** visz, hoz (*járművön*) **2.** szállít, fuvaroz

A megfeleltetés alapfeltétele a tartalmi megfelelés. Hangsúlyozzuk, hogy a jelentés megadásakor a szó speciális használatára is tekintettel kell lenni, pl. a sportban, a gyógyászatban stb. használatos orosz terminus pontos magyar megfelelőjét kell megadni. Pl.:

фехтование *s sport* vívás
полип *h orv* polip

Az orosz betűszavaknak vagy magyar betűszó felel meg: смс-сообщение *s* SMS, vagy van magyar 'feloldása': СМИ *tsz* tömegtájékoztató eszközök.

Néhány szótári egység kétszer vagy többször fordul elő címszóként, ezek után (sor)szám áll. Ezek a szavak homonimák, egyforma alakú, de különböző jelentésű szavak. Pl.:

крона¹ *n* korona (*fű*)
крона² *n* korona (*pénzegység*)

Egy-egy orosz szó több jelentése számozottan fordul elő a szócikkben, a szám félkövérrel lett szedve. A jelentések sorrendjét a használatuk határozza meg. Az átvitt, sajátos jelentések az általánosan használt jelentést követik. A szótár magyar használóinak nyomatékosan ajánljuk a magyarázatok áttekintését, ti. a szótár elsősorban a magyar használókra van tekintettel. A magyar jelentések után álló vonzatjelölés megkönnyíti a helyes választást. Pl.:

садиться / сесть во что, на что
1. ül, leül (pl. asztalhoz)
2. (fel)száll, felül (pl. autóbuszra), beszáll (pl. vonatba)
3. leszáll, leereszkedik (pl. madár, pillangó)

A jelentések megkülönböztetésének és szabatosabb meghatározásának feladatát látják el a magyarázatokon kívül a rövidítések, a szaknyelvi hovatartozásra utaló jelek és az *átv* (*átvitt* értelem) jel: pl. *tört, régi, gazd, infor* stb. A beszélt köznyelvhez, az írott nyelvhez tartozó szavakra stilisztikai rövidítések utalnak, pl. *vál, biz*. Szükség esetén olyan utalást is lehet találni, amely a szó emocionális-expresszív jellegére utal, pl. *bec, durva*.

Az egyes szófajok jelzése a szótárban

A névszók alanyesetben állnak. Az orosz névszók grammatikai jellemzőit a következő esetekben adtuk meg:

- 1) utalunk az egyes számban álló főnévi címszó grammatikai nemére, pl.: **поезд** *h*, **кампания** *n*, **железо** *s*;
- 2) utalunk a főnevek kétnemű voltára, pl. **глава** *h, n*, **супота** *h, n*;
- 3) *tsz* jelzi, ha az orosz főnévnek csak többes számú alakja van, a magyar megfelelő rendszerint egyes számban áll: **ножницы** *tsz* olló, **волосы** *tsz* hajszál, **ботинки** *tsz* **1.** bakancs **2.** cipő

Önálló címszót kaptak azok a főnevek, amelyeknek azonos a töve, de van hímnemű és nőnemű alakváltozatuk. Pl.:

венгр *h* magyar (férfi)
венгерка *n* magyar (nő)

Az orosz igék a címszóban főnévi igenévként szerepelnek, vagyis az ige személytelen formájában, eltérően a magyar szokástól. Az orosz igéknek általában kétféle aspektusa van – folyamatos és befejezett alakja. Amennyiben a szótári jelentésük általában egybeesik, mindkét forma ugyanazon szócikkben szerepel. Címszóként a folyamatos alak áll, ehhez / jellel csatlakozik a befejezett alak. Pl.:

давать / дать что, (+ *inf*) **1.** ad
2. hagy, enged

A címszóként egyedül álló ige ún. egyalakú. Pl.:

жаждать чего vágyik, vágyakozik

Vannak ún. mozzanatos, vagy egyszeri cselekvést jelölő igék, amelyeknek van párjuk, de ezeknek nincs aspektusuk és ezért ezek az igék önálló szócikket kaptak. Pl.:

махать чем 1. lenget, lóbál 2. in-
teget és

махнуть чем int egyet

Az orosz igevonzatokat, függetlenül attól, hogy ezek eltérőek-e a két nyelvben, vagy sem, feltétlenül közöljük. A szótárban a vonzatokat dőlt betűvel a határozatlan névmások (második tagja nélkül) segítségével adjuk meg. Pl.:

беречь / сберечь кого-что 1. vigyáz, óv, kímél 2. őriz (megtart, pl. szokást)

вступать / вступить на что, во что 1. fellép, rálép 2. belép (szervezetbe)

Azt reméljük, hogy az oroszul tanuló magyarok figyelmébe ajánlott grammatikai utalások elősegítik az orosz szavak, a különféle orosz szóalakok helyes mondatbeli használatát.

Az igeneveket csak abban az esetben adtuk meg, ha van önálló melléknévi jelentésük.

A számnivekből képzett orosz melléknevek kétféle módon fordíthatók magyarra: melléknévként és számnévként, ez utóbbi esetben a különbségre a *mn* és *szn* rövidítéssel utaltunk. Pl.:

десятый 1. *mn* tízes 2. *szn* tizedik

Csak a nagyon gyakran használt határozószavak szerepelnek önálló címszóként.

A névmások esetében a címszó a névmás hímnemű alakja, amelyet zárójelben követ a nőnemű és a semleges nemű alak. Pl.:

он (онá, онó) ő

тот (та, то) 1. az; az a 2. a másik,
a túlsó 3. megfelelő, igazi

Külön jegyzékben, az Előszó után található a rövidítések jegyzéke.